

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ 2017 წლის განმავლობაში კონსტიტუციური მართლმსაჯულების სფეროში მიღებული მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები

დოკუმენტი ეფუძნება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-12 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად მომზადებულ ინფორმაციას საქართველოში კონსტიტუციური კანონიერების შესახებ¹

აბსტრაქტი

საქართველოს ორგანული კანონის, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ მე-12 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარეს აქვს ვალდებულება, წელიწადში ერთხელ საქართველოს პრეზიდენტს, საქართველოს პარლამენტსა და საქართველოს უზენაეს სასამართლოს წარუდგინოს ინფორმაცია საქართველოში კონსტიტუციური კანონიერების შესახებ. ბოლო წლებში 2018 წელს სასამართლოს თავმჯდომარემ ეს ვალდებულება პირველად შეასრულა და შესაბამის ორგანოებს წარუდგინა, ასევე, საჯაროდ გამოაქვეყნა დოკუმენტი, რომელიც აფასებს 2017 წლის განმავლობაში საქართველოში კონსტიტუციური კანონიერების მდგომარეობას. წინამდებარე მიმოხილვა სწორედ ამ ვრცელტანიანი ანგარიშის მიხედვით არის შედგენილი და მოკლედ გადმოსცემს სასამართლოს მიერ წარდგენილ ინფორმაციას.

საკონსტიტუციო სასამართლო უზრუნველყოფს კონსტიტუციის უზენაესობისა და ადამიანის კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვას. ქვეყანაში კონსტიტუციური კანონიერების შეფასებისათვის მნიშვნელოვანია სწორედ სასამართლოს მიერ განხილული საქმეების მიმოხილვა და გაანალიზება. წინამდებარე დოკუმენტი მიზნად ისახავს შეაჯამოს სასამართლოს მიერ 2017 წლის მანძილზე მოცემული ყველაზე მნიშვნელოვანი აქტები და შეაფასოს მათი მნიშვნელობა კონსტიტუციური მართლმსაჯულების განვითარებისათვის. სტატიაში მიმოხილულია საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წელს მიღებულ რამდენიმე გადაწყვეტილებაში მოცემული მნიშვნელოვანი განმარტებები, რომლებიც არსებით გავლენას ახდენს ქვეყანაში სამართლის განვითარებაზე და მიზანშეწონილია, მათზე ფართო დისკუსიის წარმართვა. გარდა ამისა, 2017 წლის მანძილზე სასამართლომ რამდენიმე განჩინება გამოიტანა მისი გადაწყვეტილებების დამძლველი ნორმების გასაუქმებლად, რაც ხაზს უსვამს სასამართლოს პრაქტიკის კანონმდებლობაში ასახვის აუცილებლობას. სტატია განსაკუთრებით ყურადღებას ამახვილებს აღნიშნულ განჩინებებზე, რათა მიაწოდოს ინფორმაცია დაინტერესებული პირებსა და შესაბამის სახელმწიფო ორგანოებს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებებით დადგენილი სტანდარტების პრაქტიკაში განხორციელების პრობლემებისა და გამოწვევების შესახებ.

¹ მოცემული სტატია საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ შედგენილი დოკუმენტის დამუშავებით შეიქმნა და არ წარმოადგენს ავტორის ან ჟურნალის ხედვას. სტატიაზე იმუშავა ჟურნალის რედაქტორმა, ირინე ურუშაძემ. სასამართლოს მიერ შედგენილი დოკუმენტი სრული სახით ხელმისაწვდომია აქ: <http://www.constcourt.ge/ge/ajax/downloadFile/3590> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 ივნისს].

შესავალი

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო უზრუნველყოფს კონსტიტუციის უზენაესობის, ადამიანის კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვას, შესაბამისად ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების აღიარებასა და დაცვაზე ორიენტირებული, დემოკრატიული სახელმწიფოს ყოველდღიურ ცხოვრებაში მას უმნიშვნელოვანესი როლი აკისრია. ხელისუფლების განხორციელებისას ადამიანის ძირითად უფლებებში ჩარევა და მათი შეზღუდვა ხშირ შემთხვევაში აუცდენელი, გარდაუვალი მოცემულობაა, თუმცა ფუნდამენტურ უფლებებში ჩარევა უნდა განხორციელდეს მხოლოდ კონსტიტუციით დადგენილი ფორმითა და სათანადო სტანდარტების შესაბამისად. ხელისუფლების თითოეული შტოს მიერ საქართველოს კონსტიტუციის პატივისცემა და დაცვა წარმოადგენს ვალდებულებას, რომლის ჯეროვანი შესრულებაც მნიშვნელოვნად განაპირობებს ქვეყნის დემოკრატიული, სწორი ღირებულებებით განვითარებას. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო იცავს კონსტიტუციურ ღირებულებათა სისტემას, განმარტავს კონსტიტუციის პრინციპებსა და დებულებებს, რათა მუდმივად ცვალებადი და განვითარებადი სამართლებრივი პროცესები მოექცეს კონსტიტუციურ წესრიგში და დაცული იყოს ადამიანის უფლებები.

საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საქართველოს კონსტიტუციის განმარტების დინამიური პროცესი სხვადასხვა სამართლებრივი გამოწვევით ხასიათდება, წლიდან წლამდე ვითარდება საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა, ხდება ფუნდამენტური უფლებების შინაარსისა და ფარგლების ახლებური გააზრება და მნიშვნელოვანი კონსტიტუციური სტანდარტების დადგენა, რათა შესაძლებელი იყოს ადამიანის უფლებების ყოველმხრივი და შეუქცევადი დაცვა. კონსტიტუციის უზენაესობის დაცვა მოითხოვს ხელისუფლების ყველა შტოს კოორდინირებულ მოქმედებას.

წინამდებარე დოკუმენტი მოიცავს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ 2017 წელს განმავლობაში მიღებული სასამართლოს პრაქტიკისათვის მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიმოხილვასა და ანალიზს. მასში ასევე ასახულია საკონსტიტუციო სამართალწარმოების პროცესში გამოვლენილი კონსტიტუციური კანონიერების განმტკიცების მნიშვნელოვანი მიმართულებები. დოკუმენტს თან ერთვის სასამართლოს საქმიანობის სტატისტიკური მიმოხილვა.²

გასული 2017 წელი მნიშვნელოვანი და ნაყოფიერი იყო საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის, როგორც მისი ძირითადი საქმიანობის, კონსტიტუციური მართლმსაჯულების განხორციელების კუთხით, ასევე საერთაშორისო ასპარეზზე განხორციელებული აქტივობების გამო. უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ გასული წლის განმავლობაში მნიშვნელოვნად გაიზარდა საკონსტიტუციო სასამართლოში წარდგენილი კონსტიტუციური სარჩელების რაოდენობა, რაც, გარკვეულწილად, მიანიშნებს კონსტიტუციური მართლმსაჯულების მიმართ საზოგადოების ცნობიერებისა და ნდობის ამაღლებაზე. 2017 წლის განმავლობაში საკონსტიტუციო სასამართლოში დარეგისტრირდა 423 კონსტიტუციური სარჩელი და წარდგინება, რაც მნიშვნელოვნად აღემატება წინა წლების მაჩვენებელს. სარჩელების რაოდენობის ზრდის ტენდენციის პარალელურად, განსაკუთრებით აქტუალურია, საკონსტიტუციო სასამართლომ შეძლოს დროული და ეფექტური მართლმსაჯულების განხორციელება.

2017 წლის განმავლობაში საკონსტიტუციო სასამართლომ 115 კონსტიტუციურ სარჩელზე დაასრულა წარმოება. დასრულებული საქმეების და მიღებული გადაწყვეტილებების რაოდენობის მიხედვით, 2017 წელი უპრეცედენტოა, თუმცა წლის დასასრულს საკონსტიტუციო სასამართლოს წარმოებაში კვლავ რჩება 471 კონსტიტუციური სარჩელი, რომელთა სწრაფი და კვალიფიციური გადაწყვეტა სასამართლოს წინაშე არსებულ მნიშვნელოვან გამოწვევას

² მიმოხილვა მოცემულია ჟურნალში წარმოდგენილი ნაშრომების შემდეგ, დანართის სახით.

წარმოადგენს. კონსტიტუციური მართლმსაჯულების როლისა და ფუნქციის გათვალისწინებით, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ორიენტირს წარმოადგენს მაქსიმალურად სწრაფი და ეფექტური მართლმსაჯულების განხორციელება, რაც დადებითად აისახება ქვეყანაში ადამიანის უფლებების დაცვის ხარისხზე.

დადებითად უნდა აღინიშნოს გასული წლის განმავლობაში განხორციელებული საერთაშორისო აქტივობები, მათ შორის ბათუმში გამართული ევროპის საკონსტიტუციო სასამართლოების XVII კონგრესი თემაზე „საკონსტიტუციო სასამართლოების როლი კონსტიტუციური პრინციპების დაცვასა და გამოყენებაში“. აღნიშნულ კონგრესს მასპინძლობდა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც ევროპის საკონსტიტუციო სასამართლოების კონფერენციის თავმჯდომარე ქვეყანა. კონგრესში მონაწილეობდნენ 40-ზე მეტი ქვეყნის საკონსტიტუციო სასამართლოებისა და რელევანტური ინსტიტუტების დელეგატები, მოწვეული იყვნენ საქართველოს საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლების წევრები და დიპლომატიური კორპუსის წარმომადგენლები. აღნიშნული კონგრესი წარმოადგენდა მნიშვნელოვან მოვლენას საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის, კონგრესის ფარგლებში შედგა ნაყოფიერი თანამშრომლობა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეებსა და ევროპის სხვადასხვა ქვეყნის საკონსტიტუციო სასამართლოების წარმომადგენლებს შორის, ამასთან კიდევ უფრო გაიზარდა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ცნობადობა და როლი საერთაშორისო ასპარეზზე.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის მიმოხილვა

1. განჩინებები - გადაწყვეტილების დამძლევი ნორმები

საკონსტიტუციო სასამართლო წარმოადგენს საკონსტიტუციო კონტროლის სასამართლო ორგანოს, რომლის გადაწყვეტილებაც შესასრულებლად სავალდებულოა ხელისუფლების ყველა შტოსთვის. გარკვეული თვალსაზრისით, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება თვითაღსრულებადია, რადგან საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმა იურიდიულ ძალას კარგავს დამატებითი საიმპლემენტაციო ღონისძიებების გარეშე. ამასთანავე, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების სრულყოფილი აღსრულება ასევე გულისხმობს მასში ასახული სამართლებრივი სტანდარტების რეალურ განხორციელებას და ასახვას კანონმდებლობაში. ამ თვალსაზრისით, ხელისუფლების ნებისმიერი შტო ვალდებულია, პრაქტიკულად განახორციელოს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით განმარტებული ამა თუ იმ დებულების კონსტიტუციური მოთხოვნები. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულება რიგ შემთხვევებში შეიძლება დამოკიდებული იყოს ამა თუ იმ სამართლებრივი აქტის შემუშავებაზე, რომელმაც ახლებურად უნდა მოაწესრიგოს ურთიერთობები. კანონშემოქმედებით პროცესში სამართლებრივი ურთიერთობის ხელახალი, კონსტიტუციური პრინციპების შესაბამისად დარეგულირებისათვის უმნიშვნელოვანესი როლი ენიჭება საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებას, რომელიც შეიცავს როგორც ზოგადად კონსტიტუციის, ისე მისი ცალკეული ნორმებისა და პრინციპების ავტორიტეტულ განმარტებას.

„საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის თანახმად, არ შეიძლება ისეთი სამართლებრივი აქტის გამოცემა, რომელიც შეიცავს იმავე შინაარსის ნორმებს, რომლებიც არაკონსტიტუციურად იქნა ცნობილი. მიუხედავად აღნიშნული ჩანაწერისა, ხშირია შემთხვევები, როდესაც აქტის გამომცემი ორგანო სრულად არ/ვერ ითვალისწინებს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებაში ასახულ სტანდარტებს და სამართლებრივი ურთიერთობის რეგულირება არ ხდება სასამართლოს მიერ განმარტებული კონსტიტუციური დებულებების მოთხოვნების შესაბამისად ან, მიუხედავად იმისა, რომ საკონსტიტუციო სასამართლომ გააუქმა სადავო ნორმა, კანონმდებლობაში კვლავ რჩება

ანალოგიური შინაარსის შემცველი ქცევის წესი, რომელიც ქმნის ანალოგიურ სამართლებრივ პრობლემას.

ამავდროულად, საკონსტიტუციო სასამართლოს გააჩნია უფლებამოსილება, გამარტივებული წესით, არსებითი განხილვის გარეშე ძალადაკარგულად ცნოს მისი გადაწყვეტილების დამძლევი ნორმა. „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 25-ე მუხლის 4¹ პუნქტის თანახმად: „თუ საკონსტიტუციო სასამართლო განმწესრიგებელ სხდომაზე დაადგენს, რომ სადავო ნორმატიული აქტი ან მისი ნაწილი შეიცავს იმავე შინაარსის ნორმებს, რომლებიც საკონსტიტუციო სასამართლომ უკვე ცნო არაკონსტიტუციურად, [...] მას გამოაქვს განჩინება საქმის არსებითად განსახილველად მიუღებლობისა და სადავო აქტის ან მისი ნაწილის ძალადაკარგულად ცნობის შესახებ“.

2017 წლის მანძილზე საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ დაახლოებით ათი საქმე განიხილა, სადაც საკითხი გულისხმობდა დამძლევი ნორმების ძალადაკარგულად ცნობის მოთხოვნას. ექვს საქმეში სასამართლომ მიიჩნია, რომ სადავო ნორმატიული აქტები ან მათი ნორმატიული შინაარსი შეიცავდა სასამართლოს მიერ უკვე გამოტანილი გადაწყვეტილების დამძლევი შინაარსს.

ასეთი საქმე იყო ბოლნისის რაიონული სასამართლოს №855 კონსტიტუციური წარდგინებაზე, სადაც საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმმა მიიჩნია, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 260-ე მუხლის პირველი ნაწილი შეიცავდა ისეთ ნორმატიულ შინაარსს, რაც ემთხვეოდა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს N1/4/592 გადაწყვეტილებით საქმეზე „ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმების შინაარსს, კერძოდ ითვალისწინებდა სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების შესაძლებლობას ნარკოტიკული საშუალება - ნედლი მარიხუანის პირადი მოხმარების მიზნით შექმნისა და შენახვის გამო.

2017 წლის 13 ივლისს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პირველმა კოლეგიამ დააკმაყოფილა საქართველოს მოქალაქეების გოჩა გაბოძისა და ლევან ბერიანიძის (კონსტიტუციური სარჩელი №878) მოთხოვნა და ძალადაკარგულად ცნო „სისხლის და მისი კომპონენტების დონორობის წინააღმდეგ ჩვენებების განსაზღვრის შესახებ“ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2000 წლის 5 დეკემბერის №241/6 ბრძანების №1 დანართის 24-ე პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტი, რომელიც კრძალავდა მამაკაცთან სქესობრივ კავშირის მქონე მამაკაცის მიერ სისხლისა და მისი კომპონენტების დონორობას, რაც დონაციის უფლებას მუდმივად, მთელი სიცოცხლის განმავლობაში უკრძალავდა იმ მამაკაცებს, რომლებსაც ერთხელ მაინც ჰქონდათ სქესობრივი კავშირი მამაკაცთან, იმის მიუხედავად, შეიცავდა თუ არა აღნიშნული კავშირი სისხლის გზით გადამდები დაავადებების შექმნის მაღალ რისკს. საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ სადავო ნორმები 2014 წლის 4 თებერვლის №2/1/536 გადაწყვეტილებით არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმის მსგავსი შინაარსის იყო და იწვევდა ანალოგიურ სამართლებრივ შედეგს.

2017 წლის 13 ოქტომბერს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიღო განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები - ემზარ პაქსაძე და თამარ სადრაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ (კონსტიტუციური სარჩელები №1219 და №1236) და საქმის არსებითი განხილვის გარეშე ძალადაკარგულად ცნო სადავო აქტის ნაწილი, რადგან იგი შეიცავდა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 27 თებერვლის №2/2/558 გადაწყვეტილებით არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმების დამძლევი ნორმებს, კერძოდ, როდესაც სამართლიანი სასამართლოს უფლების შეზღუდვა უკავშირდება გარკვეული დისციპლინური გადაცდომისათვის, სამართალდარღვევისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრებას, მოსამართლის მხრიდან თვითნებობისა და შეცდომის პრევენციისა თუ შემდგომი აღმოფხვრის მიზნით, აუცილებელია, პირს, რომელსაც პასუხისმგებლობა დაეკისრა, გააჩნდეს

სამართლიანი სასამართლოს უფლებით დაცული მინიმალური საპროცესო გარანტიები, რაც, მათ შორის, გასაჩივრების უფლებასაც გულისხმობს.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ 2017 წლის 13 ოქტომბერს მიიღო განჩინება საქმეზე „ა(ა)იპ „ადამიანის უფლებების სწავლების და მონიტორინგის ცენტრი (EMC)“ და ა(ა)იპ „ერთობა 2013“ საქართველოს მთავრობის წინააღმდეგ“ (კონსტიტუციური სარჩელი №1241), სადაც სასამართლომ იმსჯელა საქართველოს მთავრობის დადგენილებით განსაზღვრულ რეგულაციებზე, რომელთა თანახმად, 2015, 2016 და 2017 წლის სახელმწიფო პროგრამების ფარგლებში შრომის პირობების ინსპექტირების შედეგად მომზადებული ანგარიშები/დასკვნები და რეკომენდაციები წარმოადგენს არასაჯარო ინფორმაციას. აღნიშნულ საქმეზე საკონსტიტუციო სასამართლომ, პირველ რიგში, განმარტა, რომ შრომის პირობების ინსპექტირების შედეგად მომზადებული დოკუმენტაცია წარმოადგენს სახელმწიფო დაწესებულებაში დაცულ საჯარო ინფორმაციას საქართველოს კონსტიტუციის 41-ე მუხლის მიზნებისთვის. საკონსტიტუციო სასამართლომ განმარტა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 27 მარტის №1/4/757 გადაწყვეტილებით დადგენილი სტანდარტები და მიუთითა, რომ მოცემულ შემთხვევაშიც, ისევე როგორც მიმდინარე დავაში სადავო ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობა განპირობებული იყო საჯარო ინფორმაციაზე წვდომის ფორმალური კრიტერიუმის დარღვევით. კერძოდ, საჯარო ინფორმაციაზე წვდომის შესაძლებლობა იზღუდებოდა არა კანონით, არამედ კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტით, ამასთან, იმგვარად, რომ არ ხდებოდა ამ უფლებამოსილების მთავრობაზე დელეგირება კანონით, შესაბამისად, სადავო ნორმები მიჩნეულ იქნა დამძლევად და ძალადაკარგულად გამოცხადდა საქმის არსებითი განხილვის გარეშე.

2017 წლის 16 ნოემბერს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მეორე კოლეგიამ მიიღო განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები - ივანე პეტრიაშვილი და ირაკლი ულუმბელაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ (კონსტიტუციური სარჩელი №1218), რომლითაც არსებითი განხილვის გარეშე ძალადაკარგულად გამოაცხადა „სპეციალური პენიტენციური სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონის 37-ე მუხლის პირველი პუნქტის სიტყვები, რამდენადაც ისინი საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 31 ივლისის №2/3/630 გადაწყვეტილებაში არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმების ანალოგიურად ზღუდავდა სპეციალური პენიტენციური სამსახურიდან, რომელიც საჯარო სამსახურს წარმოადგენს, უკანონოდ გათავისუფლებული მოხელისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურების უფლებას.

2017 წლის 16 ნოემბერს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიღო განჩინება საქმეზე „ააიპ მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ (კონსტიტუციური სარჩელი №1214), სადაც სადავო ნორმების თანახმად, სასამართლოში რიგი სამართლებრივი პროცედურების განხორციელებისთვის იურიდული პირებისთვის დადგენილი იყო სახელმწიფო ბაჟის გაზრდილი ოდენობა ფიზიკურ პირებთან შედარებით. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ აღნიშნული წარმოადგენდა 2016 წლის 29 დეკემბრის №2/6/623 გადაწყვეტილებით, საქმეზე „შპს 'სადაზღვევო კომპანია უნისონი' საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმების დამძლევ ნორმებს და განსხვავებული სამართალწარმოებების არსებობა არ ჩათვალა იმგვარ არსებით განსხვავებად, რის გამოც აუცილებელი იქნებოდა სადავო ნორმის კონსტიტუციურობის საქმის არსებითი განხილვის ფორმატში დამატებით შესწავლა.

აღსანიშნავია, რომ რამდენიმე საქმეში სასამართლო არ დაეთანხმა მოსარჩელეებს, დამძლევ ნორმების არსებობაში და საქმე არსებითად განსახილველად მიიღო. მაგალითად, 2017 წლის 29 დეკემბერს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიღო საოქმო ჩანაწერი საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი, საქართველოს მოქალაქეები - ავთანდილ ბარამიძე, გივი მითაიშვილი, ნუგზარ სოლომონიძე და სხვები (სულ 326 კონსტიტუციური სარჩელი)

საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, სადაც სასამართლომ არ დააკმაყოფილა მოსარჩელეთა მოთხოვნა, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 25-ე მუხლის 4¹ პუნქტის საფუძველზე ნორმების არსებითი განხილვის გარეშე ძალადაკარგულად ცნობის შესახებ. მოსარჩელები არაკონსტიტუციურად მიიჩნევენ ფარული მეთვალყურეობის ღონისძიებების მარეგულირებელ მთელ რიგ ნორმებს. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმმა 2017 წლის 29 დეკემბრის საოქმო ჩანაწერში განმარტა 2016 წლის 14 აპრილის N1/1/625,640 გადაწყვეტილებით დადგენილი სტანდარტები და მიუთითა, რომ აღნიშნული გადაწყვეტილების მიხედვით, სადავო ნორმების არაკონსტიტუციურად ცნობა ერთობლივად განაპირობა რიგმა პირობებმა და მოქმედი კანონმდებლობის შედარებით მიიჩნია, რომ დამძლევი ნორმები არ იყო სახეზე, რის გამოც, დავა მიღებულ იქნა განსახილველად მისი არსებითი განხილვის ფორმატში შეფასების მიზნით.

II. გადაწყვეტილებები

საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების რაოდენობისა და მოცულობის თვალსაზრისით 2017 წელი უპრეცედენტოა. ამ წელს სასამართლოს გადაწყვეტილებები შეეხო საქართველოს კონსტიტუციის განმარტებისა და გამოყენების მრავალ ასპექტს. განიმარტა და დადგინდა ახალი კონსტიტუციურ-სამართლებრივი სტანდარტები. ქვემოთ მოცემულია წლის განმავლობაში მიღებული რამდენიმე მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილების მოკლე მიმოხილვა, რომელთაც შესაძლოა განსაკუთრებული გავლენა ჰქონდეთ საკონსტიტუციო სამართლის განვითარებაზე საქართველოში.

საქართველოს მოქალაქე კახა კუკავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ (კონსტიტუციური სარჩელი N600)

2017 წლის 17 მაისს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმმა მიიღო გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე კახა კუკავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, სადაც სადავო იყო საქართველოს საარჩევნო კოდექსის 134-ე მუხლის პირველი და მე-2 პუნქტების, აგრეთვე 143-ე მუხლის მე-8 პუნქტის და 167-ე მუხლის პირველი პუნქტის სიტყვები საქართველოს კონსტიტუციის 28-ე მუხლის პირველი პუნქტის პირველ წინადადებასთან და 29-ე მუხლის პირველ და მე-2 პუნქტებთან მიმართებით. სადავო ნორმების თანახმად, პირი ვერ მიიღებდა მონაწილეობას საკრებულოს წევრის, მერის/გამგებლის თანამდებობის დასაკავებლად ჩასატარებელ არჩევნებში, თუ არჩევნების დანიშვნამდე ბოლო ორი წლის განმავლობაში მუდმივად არ ცხოვრობდა საქართველოს ტერიტორიაზე.

საკონსტიტუციო სასამართლომ, უპირველესად, იმსჯელა საქართველოს კონსტიტუციის 28-ე და 29-ე მუხლებით დაცული სფეროების გამიჯვნის თაობაზე. სასამართლოს განმარტებით, თუ არჩევნების ჩატარება, როგორც თანამდებობის დაკავების ფორმა, დადგენილია საქართველოს კონსტიტუციით, შესაბამისი თანამდებობის დაკავების უფლება დაცულია კონსტიტუციის 28-ე მუხლით, ხოლო, თუ თანამდებობის დაკავებისთვის არჩევნები არ წარმოადგენს კონსტიტუციის მოთხოვნას და იგი განსაზღვრულია მიმდინარე კანონმდებლობით, ამ თანამდებობის დაკავების კონსტიტუციურობის საკითხი უნდა შეფასდეს სახელმწიფო თანამდებობის დაკავების უფლებასთან მიმართებით. ამგვარი განმარტებით, საკონსტიტუციო სასამართლომ დაძლია მის მიერ საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები - სალომე ქინქლაძე, ნინო კვეციანაძე, ნინო ოდიშარია, დაჩი ჯანელიძე, თამარ ხითარიშვილი და სალომე სებისკვერაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ 2016 წლის 14 აპრილის გადაწყვეტილებაში ჩამოყალიბებული პრაქტიკა, რომლის თანახმადაც, მერების/გამგებლების სახელმწიფო თანამდებობის დაკავების უფლება, მათ შორის, დანახულ იქნა კონსტიტუციის 28-ე მუხლით დაცულ სფეროში. საკრებულოს წევრობის კანდიდატისთვის დადგენილი მოთხოვნების კონსტიტუციურობის შემოწმებისას საკონსტიტუციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ არჩევითი თანამდებობის

დასაკავებლად ცენზის/მოთხოვნის დაწესება არ არის შეუთავსებელი დემოკრატიულ მმართველობასთან. იმავედროულად, სასამართლომ მიიჩნია, რომ კონსტიტუციით გათვალისწინებულ არჩევნებზე დაუშვებელია კონსტიტუციით გათვალისწინებული მოთხოვნის დაწესება და ამ უფლების შეზღუდვის ლეგიტიმური მიზანი ვერ იქნება საუკეთესო კანდიდატის ან/და ასარჩევ თანამდებობასთან ობიექტურად ყველაზე მეტად შესაფერისი კანდიდატის შერჩევის უზრუნველყოფა. საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, გამონაკლისი შეიძლება დაწესდეს მაშინ, როდესაც კანონით დადგენილი მოთხოვნის მიზანია იმ საფრთხეების პრევენცია, რომლებიც გამომდინარეობს ამა თუ იმ პირის თანამდებობაზე არჩევიდან. საკრებულოს არჩევნები გათვალისწინებულია საქართველოს კონსტიტუციით, თუმცა კონსტიტუცია არ ადგენს სადავო ნორმებით განსაზღვრულ სპეციალურ მოთხოვნებს/ცენზებს საკრებულოს წევრთან მიმართებით. ამასთან, მოპასუხე მხარეს არ მიუთითებია რაიმე საფრთხეზე, რომლის პრევენციასაც სადავო ნორმები ემსახურება და ეს არც სადავო რეგულირების არსიდან გამომდინარეობს. შესაბამისად, სასამართლომ მიიჩნია, რომ სადავო ნორმები ეწინააღმდეგებოდა საქართველოს კონსტიტუციის 28-ე მუხლით გარანტირებულ საარჩევნო უფლებას.

მერობის/გამგებლობის კანდიდატისთვის წარდგენილი მოთხოვნების კონსტიტუციურობის შეფასებისას, საკონსტიტუციო სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა იმ გარემოებაზე, რომ სადავო ნორმები კანდიდატს უდგენდა არა კონკრეტული თვითმმართველი ერთეულის, არამედ ზოგადად საქართველოს ტერიტორიაზე ცხოვრების მოთხოვნას. სასამართლომ აღნიშნა, რომ გასაჩივრებული დებულებებით დადგენილი ცენზი ვერ იქნება პირის სახელმწიფოს პოლიტიკურ ცხოვრებაში ჩართულობის გარანტია, ამ გარემოების განმსაზღვრელი უპირობო ან უალტერნატივო საშუალება. პირის მიერ სადავო ნორმებით განსაზღვრული ცენზის დაკმაყოფილება თავისთავად ვერ უზრუნველყოფს პირის ჩართულობას სახელმწიფოს პოლიტიკურ ცხოვრებაში. ამასთან, შეზღუდვა არ არის მიმართული კონკრეტული თვითმმართველი ერთეულის საჭიროებების ცოდნისკენ. აქედან გამომდინარე, საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ სადავო ნორმები არ შეესაბამებოდა საქართველოს კონსტიტუციით დაცულ სახელმწიფო თანამდებობის დაკავების უფლებას.

შპს „სამაუნწყებლო კომპანია რუსთავი 2“ და შპს „ტელეკომპანია საქართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ (კონსტიტუციური სარჩელი N679)

2017 წლის 29 დეკემბერს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმმა მიიღო გადაწყვეტილება საქმეზე „შპს ‘სამაუნწყებლო კომპანია რუსთავი 2’ და შპს ‘ტელეკომპანია საქართველო’ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, სადაც დავის საგანს წარმოადგენდა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 54-ე და 55-ე მუხლების კონსტიტუციურობა საქართველოს კონსტიტუციის მე-16 მუხლთან და 21-ე მუხლის პირველ და მე-2 პუნქტებთან მიმართებით. მოსარჩელე მხარე მიუთითებდა, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლი, რომელიც ითვალისწინებს „ზნეობის ნორმების“ და „საჯარო წესრიგის“ საწინააღმდეგო გარიგებების ბათილობას, ეწინააღმდეგება საკუთრებისა და პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლებებს.

მოპასუხე მხარის განმარტებით, ზნეობის ნორმების მსგავსი განუსაზღვრელი სამართლებრივი ტერმინების გამოყენებას სამოქალაქო სამართალში ობიექტური საფუძვლები გააჩნია. გარიგებით გათვალისწინებული ფასის დისპროპორციულობა სადავო ნორმების მიხედვით, არ არის გარიგების ბათილობის დამოუკიდებელი პირობა და საჭიროებს სხვა პირობების არსებობასაც.

მოცემული დავის ფარგლებში საკონსტიტუციო სასამართლომ, უპირველეს ყოვლისა, მოახდინა სასარჩელო მოთხოვნის იდენტიფიცირება და მიუთითა, რომ მოსარჩელე არაკონსტიტუციურად

მიიჩნევა, მათ შორის, საკუთრების უფლების შინაარსისა და ფარგლების განსაზღვრას ზოგადი ხასიათის ნორმების საფუძველზე და აპელირება მსგავსი ტიპის რეგულაციის შეუსაბამობაზე სამართლებრივი უსაფრთხოებისა და განსაზღვრულობის პრინციპებთან. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მოცემული გადაწყვეტილება მნიშვნელოვანია იმდენად, რამდენადაც სასამართლომ იმსჯელა და შეაფასა, რამდენად იძლევა კონსტიტუცია ზოგადი ნორმების საფუძველზე სახელშეკრულებო ურთიერთობის მოწესრიგების შესაძლებლობას. ასევე, საკონსტიტუციო სასამართლომ იმსჯელა სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობის მომწესრიგებელი ნორმების განსაზღვრულობის სტანდარტთან მიმართებით.

სადავო ნორმის განსაზღვრულობის საკითხზე მსჯელობისას საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ ერთმანეთისაგან გამიჯნა პასუხისმგებლობის დამდგენი ნორმების, საჯარო-სამართლებრივი ნორმებისა და სამოქალაქო სამართლის მომწესრიგებელი ნორმების მიმართ წაყენებული განჭვრეტადობის სტანდარტები. სასამართლომ მიუთითა, რომ ხელშეკრულების ბათილობის საფუძვლის განსაზღვრით სახელმწიფო არ ადგენს რაიმე ტიპის პასუხისმგებლობას ან აკრძალვას, რომლის დარღვევასაც სანქცია მოჰყვება. ამის საპირისპიროდ, ხელშეკრულების ბათილობის დამდგენი ნორმები განსაზღვრავს შემთხვევებს, რომლის ფარგლებშიც სახელმწიფო უარს ამბობს კერძო პირებს შორის არსებულ ურთიერთობებში ჩარევაზე და ერთი პირის იძულებაზე, მეორის სასარგებლოდ განახორციელოს გარკვეული ქმედება. შესაბამისად, სამოქალაქო სამართლის მომწესრიგებელი ნორმებისადმი წაყენებული განჭვრეტადობის ხარისხის მოთხოვნა ვერ იქნება ისეთივე მკაცრი, როგორც სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დამდგენი ნორმებისადმი წაყენებული კრიტერიუმებია. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ ასევე მიუთითა სამოქალაქო სამართლის ნორმების მოქნილობის მნიშვნელობაზე და ამ დარგში ხისტი კანონმდებლობის დადგენიდან გამომდინარე საფრთხეებზე.

საკონსტიტუციო სასამართლომ განმარტა, რომ სახელშეკრულებო სამართალი მოიცავს ურთიერთობათა ფართო სპექტრს, რომელთა ფარგლები და შინაარსიც მთლიანად დამოკიდებულია კერძო პირების ქმედებასა და ნებაზე. მუდმივად განვითარებადი სოციალურ-ეკონომიკური ურთიერთობების კვალდაკვალ წინასწარ შეუძლებელია იმის განსაზღვრა, თუ რა ხელშეკრულებას დადებენ მხარეები, ასევე შეუძლებელია იმ ხელშეკრულებების წინასწარ, ამომწურავად იდენტიფიცირება, რომელთა აღსრულებაც საჯარო ინტერესებს ეწინააღმდეგება. სასამართლომ განმარტა, რომ ზოგადი ნორმების მიზანს წარმოადგენს, შეძლებისდაგვარად სრულყოფილად მოწესრიგდეს სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობები და ჩამოყალიბდეს სამოქალაქო ბრუნვის ფუძემდებლური პრინციპები, რომელთა მეშვეობითაც შესაძლებელი იქნება თითოეული სახელშეკრულებო ურთიერთობის სამართლებრივი გადაწყვეტა. რამდენადაც, გარკვეულ შემთხვევებში სახელშეკრულებო ურთიერთობის პირდაპირი, კონკრეტული მოწესრიგების გარეშე გადაწყვეტა გარდაუვალ აუცილებლობას წარმოადგენს, საკონსტიტუციო სასამართლომ მიუთითა, რომ ზოგადი ნორმების არარსებობის პირობებში აუცილებელი გახდებოდა ან ნებისმიერი სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობის მაქსიმალური დეტალურობით მოწესრიგება, რაც შეაფერხებდა დინამიკურად განვითარებადი სამოქალაქო ბრუნვის სრულყოფილად ფუნქციონირებას ან აუცილებელი იქნებოდა კანონის ან/და სამართლის ანალოგიის გამოყენება, რითაც კიდევ უფრო შემცირდებოდა სამართლებრივი განსაზღვრულობის ხარისხი. შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლომ არ გაიზიარა მოსარჩელის პოზიცია იმასთან დაკავშირებით, რომ სადავო ნორმის შინაარსის ზოგადი ხასიათი და ბუნდოვანება წარმოადგენდა მისი არაკონსტიტუციურად ცნობის თვითკმარ საფუძველს.

საკონსტიტუციო სასამართლომ არ გაიზიარა მოსარჩელეთა არგუმენტაცია, რომლის თანახმადაც, სადავო ნორმა მოსამართლეს უკონტროლო დისკრეციას ანიჭებს და მას შეუძლია სადავო ნორმას ნებისმიერი, მისთვის სასურველი შინაარსი შესძინოს. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, სადავო ნორმის გამოყენებისას მოსამართლის

შეფასების საზომი ვერ იქნება მისი პირადი შეხედულება ქვეყნის სისწორესთან დაკავშირებით ან/და ის, თუ როგორ მოიქცეოდა თავად მოსამართლე ამა თუ იმ შემთხვევაში. მოსამართლემ უნდა შეაფასოს თავად გარიგება, თავისი შინაარსიდან გამომდინარე, არის თუ არა მისაღები საზოგადოებაში დამკვიდრებული ზნეობისა და საჯარო წესრიგის ზოგად მოთხოვნებთან. სასამართლოს მითითებით, სადავო ნორმა განმარტებადია არა მოსამართლის სუბიექტური შეფასების მიხედვით, არამედ სისტემურად, სხვა ნორმებთან და სამართლებრივ პრინციპებთან კონტექსტში, ხოლო მოსამართლის მიერ გაკეთებული თითოეული განმარტების სისწორე ობიექტურად შეფასებადი და გადამოწმებადია ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოების მიერ. საკონსტიტუციო სასამართლომ ასევე გაითვალისწინა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ დამკვიდრებული პრაქტიკა, კერძოდ კი, მიუთითა უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის 2017 წლის 2 მარტის გადაწყვეტილებაზე (საქმე №ას-664-635-2016), რომლის თანახმადაც, მართოდენ გარიგების ფასი სადავო საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის საფუძველზე ხელშეკრულების ბათილობის საფუძველი ვერ გახდება.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების მიხედვით, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება ყველა ინსტანციის სასამართლოსათვის სავალდებულო ხასიათის მქონეა და არც ერთი ინსტანციის საერთო სასამართლო არ არის უფლებამოსილი, დიდი პალატისგან განსხვავებულად განმარტოს სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლი და მართოდენ გარიგების შეუსაბამო ფასი გამოიყენოს მისი ბათილობის საფუძველად. ამდენად, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ დაადგინა, რომ არ არსებობს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის მოსარჩელის მიერ მითითებული ნორმატიული შინაარსით გამოყენების კანონიერი შესაძლებლობა.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ არ დააკმაყოფილა №679 კონსტიტუციური სარჩელი.

საქართველოს მოქალაქე ოლეგ ლაცაბიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ (კონსტიტუციური სარჩელი №626)

2017 წლის 17 ოქტომბერს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმმა მიიღო გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ოლეგ ლაცაბიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, რომელშიც სადავოდ იყო გამხდარი ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსის მე-60 მუხლის პირველი პუნქტის (2015 წლის 6 თებერვალს მოქმედი რედაქცია) სიტყვების „და თანამდებობიდან ათავისუფლებს“ და მე-4 პუნქტის კონსტიტუციურობა საქართველოს კონსტიტუციის 29-ე მუხლის პირველ და მე-2 პუნქტებთან მიმართებით. მოსარჩელისთვის პრობლემური იყო სადავო ნორმებით დადგენილი წესი, რომელიც, ერთი მხრივ, გამგებელს/მერს ანიჭებდა გამგეობის/მერიის სტრუქტურული ერთეულის ხელმძღვანელის თანამდებობიდან გათავისუფლების უფლებამოსილებას დასაბუთების ვალდებულების გარეშე, ხოლო, მეორე მხრივ, გამგეობის/მერიის სტრუქტურული ერთეულის ხელმძღვანელის უფლებამოსილება ავტომატურად წყდებოდა ახალი გამგებლის/მერის არჩევის (უფლებამოსილების დაწყების) მომენტიდან.

საკონსტიტუციო სასამართლომ მიუთითა, რომ სახელმწიფო თანამდებობები განსხვავდება ერთმანეთისაგან მათი ბუნების გათვალისწინებით. შესაბამისად, განსხვავებული იქნება კონსტიტუციური სტანდარტებიც იმის მიხედვით, კონკრეტული თანამდებობა არის პოლიტიკური თუ პროფესიული ხასიათის. სასამართლომ შესაბამისი კანონმდებლობის ანალიზის საფუძველზე მიიჩნია, რომ გამგეობის/მერიის სტრუქტურული ერთეულის ხელმძღვანელი წარმოადგენს პროფესიულ მოხელეს. იმავდროულად, პროფესიული თანამდებობისთვის უმთავრეს მოთხოვნას წარმოადგენს მოსამსახურეთა პროფესიონალიზმი, გამოცდილება, პიროვნული უნარები და სხვა. შესაბამისად, ადგილობრივი თვითმმართველობის ეფექტური

ფუნქციონირებისთვის აუცილებელია მისი კვალიფიციური კადრებით უზრუნველყოფა და მათი შენარჩუნება. ამდენად, წესი, რომელიც შესაბამისი თანამდებობის პირის კვალიფიკაციის, გამოცდილებისა თუ სხვა უნარების შემოწმების/შეფასების გარეშე ადგენს უფლებამოსილების ავტომატურად შეწყვეტას ახალი გამგებლის/მერის მიერ უფლებამოსილების დაწყების მომენტიდან, წარმოადგენს კონსტიტუციით გარანტირებულ სახელმწიფო თანამდებობაზე საქმიანობის განხორციელების უფლების გაუმართლებელ შეზღუდვას.

საკონსტიტუციო სასამართლომ არ გაიზიარა მოპასუხე მხარის არგუმენტი კადრების ყოველი არჩევნების შემდგომ ჩანაცვლებადობის აუცილებლობასთან დაკავშირებით და აღნიშნა, რომ დემოკრატიის არსებობა, უპირველესად, ხალხის მმართველობას, ხალხის მიერ საჯარო ფუნქციების უშუალოდ ან არჩეული წარმომადგენლების საშუალებით განხორციელებას გულისხმობს. იმავდროულად, დემოკრატიული სახელმწიფოს არსებობა არ გულისხმობს ყოველი არჩევნების შემდგომ ყველა საჯარო მოსამსახურის ჩანაცვლებას ახალი კადრებითა და ახლად არჩეული თანამდებობის პირების პოლიტიკური გუნდის წევრებით. აღნიშნული არათუ დემოკრატიის მოთხოვნას არ წარმოადგენს, არამედ პრინციპულად ეწინააღმდეგება მას.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საკონსტიტუციო სასამართლომ დააკმაყოფილა №626 კონსტიტუციური სარჩელი.

საქართველოს მოქალაქე ნოდარ დვალი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ (კონსტიტუციური სარჩელი N550)

2017 წლის 17 ოქტომბერს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმმა მიიღო გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ნოდარ დვალი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ და ნაწილობრივ დააკმაყოფილა სასარჩელო მოთხოვნა, რომელიც მოიცავდა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 185-ე მუხლისა და 312-ე მუხლის მე-2 ნაწილის არაკონსტიტუციურად ცნობას საქართველოს კონსტიტუციის 21-ე მუხლის პირველ და მე-2 პუნქტებთან მიმართებით.

სადავო ნორმები ადგენდა საჯარო რეესტრში მესაკუთრედ არასწორად რეგისტრირებული პირის მიერ საკუთრების გასხვისებისას კეთილსინდისიერი შემძენის დამცავ წესებს. კერძოდ, სამოქალაქო კოდექსის 185-ე მუხლის თანახმად, შემძენის ინტერესებიდან გამომდინარე, გამსხვისებელი ითვლება მესაკუთრედ, თუ იგი ასეთად არის რეგისტრირებული საჯარო რეესტრში, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა შემძენმა იცოდა, რომ გამსხვისებელი არ იყო მესაკუთრე. ხოლო, სამოქალაქო კოდექსის 312-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, იმ პირის სასარგებლოდ, რომელიც რეესტრში მესაკუთრედ არასწორად რეგისტრირებული პირისაგან იძენს ქონებას, რეესტრის ჩანაწერი ითვლება სწორად, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ამ ჩანაწერის საწინააღმდეგოდ შეტანილია საჩივარი, ან შემძენმა იცოდა, რომ ჩანაწერი უზუსტოა. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ, პირველ რიგში, მოახდინა სასარჩელო მოთხოვნის იდენტიფიცირება და განმარტა, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 185-ე მუხლი შეეხება მხოლოდ უძრავ ნივთებზე საკუთრების განკარგვის შემთხვევებს, ხოლო 312-ე მუხლის რეგულირების სფერო უფრო ფართოა და, ზოგადად, საჯარო რეესტრში რეგისტრირებულ უფლებებს მიემართება.

საკონსტიტუციო სასამართლომ სადავო ნორმების კონსტიტუციურობა შეაფასა თანაზომიერების პრინციპზე დაყრდნობით და მიუთითა, რომ სადავო ნორმები ემსახურება ღირებული ლეგიტიმური მიზნის მიღწევას, კერძოდ, სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობის, სიმარტივისა და სიიაფის უზრუნველყოფას. თუმცა სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობისა და სიმარტივის საჯარო ინტერესების გარდა, მოცემულ შემთხვევაში ერთმანეთს უპირისპირდება ორი კერ-

ძო პირის ინტერესი. უძრავ ქონებაზე თავდაპირველი მესაკუთრის საკუთრების უფლებას უპირისპირდება კეთილსინდისიერი შემძენის ინტერესი. ამდენად, სადავო ქონებაზე სამართლებრივი პრეტენზია გააჩნია ორ კეთილსინდისიერ მხარეს. სასამართლომ შეაფასა, რამდენად იყო დაცული ბალანსი შეზღუდულ უფლებასა და შეზღუდვის შედეგად დაცულ სამართლებრივ სიკეთეს შორის.

საკონსტიტუციო სასამართლომ განმარტა, რომ კეთილსინდისიერი შემძენის დავალდებულება, უძრავი ქონების შეძენისას გადაამოწმოს რეგისტრირებული მესაკუთრის უფლების გამომრიცხველი ყველა გარემოება, აზრს დაუკარგავდა როგორც საჯარო რეესტრის არსებობას, ასევე მნიშვნელოვან მსუსხავ ეფექტს იქონიებდა საკუთრების შეძენის პროცესზე. ამგვარი რეგულაციის არსებობის პირობებში საჭირო იქნება გარიგებების მთელი ჯაჭვისა და მასთან დაკავშირებული დოკუმენტაციის მოძიება და შესწავლა, რაც, დამატებით ხარჯებთან და დროსთან არის დაკავშირებული. სადავო ნორმებით დადგენილი კეთილსინდისიერი შემძენის დაცვის გარანტიების არარსებობა ასევე გაზრდიდა ხარჯებს და რამდენადმე გაართულებდა უძრავ ქონებაზე გარიგებების დადებას. ამავე დროს, კეთილსინდისიერი შემძენის სრულად დაუცველობის პირობებში ქონების პირვანდელ მესაკუთრეს ნაკლებად ექნებოდა ინტერესი, მისი საკუთრების სხვა პირზე არასწორად რეგისტრაციის შემთხვევაში მოეთხოვა ჩანაწერის შესწორება და წარედგინა სათანადო საჩივარი, რაც გაართულებდა საჯარო რეესტრში არსებული არასწორი ჩანაწერების აღმოჩენასა და აღმოფხვრას. შესაბამისად, სასამართლომ განმარტებით, რეგულაცია, რომელიც კეთილსინდისიერ შემძენს ანიჭებს უპირატესობას ნივთის მესაკუთრესთან მიმართებით, არ არღვევს სამართლიან ბალანსს კერძო და საჯარო ინტერესებს შორის.

საკონსტიტუციო სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ რეგულირება არ უნდა უწყობდეს ხელს შემძენის მხრიდან საჯარო რეესტრის ჩანაწერის სისწორის მიმართ გულგრილ დამოკიდებულებას. კანონმდებელმა არ უნდა შექმნას ისეთი სისტემა, რომლის ფარგლებშიც შემძენს შეუძლია, უგულვებელყოს მისთვის ცნობილი ინფორმაცია რეესტრის ჩანაწერის სისწორის საექვობასთან დაკავშირებით. სასამართლოს პოზიციით, იმ პირობებში, როდესაც შემძენი ინფორმირებულია საჯარო რეესტრის ჩანაწერის სისწორეზე დავის არსებობის თაობაზე, მან უნდა გადაამოწმოს გამსხვისებლის უფლების ნამდვილობის შესახებ ინფორმაცია ან ატაროს საჯარო რეესტრის ჩანაწერის უზუსტობიდან მომდინარე რისკი. სასამართლომ ასევე განმარტა, თუ რას გულისხმობს რეესტრის ჩანაწერის წინააღმდეგ წარდგენილი საჩივარი და მიუთითა, რომ ეს შეიძლება იყოს: ა) ადმინისტრაციული დავა რეესტრის ჩანაწერის არასწორად განხორციელებაზე ან ბ) სამოქალაქო დავა უძრავი ქონების საკუთრების შესახებ.

საკონსტიტუციო სასამართლომ განმარტებით, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 185-ე მუხლით დადგენილი რეგულირება განსხვავდება 312-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დადგენილი წესისაგან. სსკ-ის 185-ე მუხლი საკუთრების უფლების შემძენზე გადასვლის ერთადერთ დამაბრკოლებელ გარემოებადადგენს შემძენის მიერ იმის ცოდნას, რომ გამსხვისებელი არარის მესაკუთრე, აქედან გამომდინარე კი რეესტრის ჩანაწერის წინააღმდეგ საჩივრის არსებობის შესახებ ცოდნა არ აბრკოლებს შემძენის კეთილსინდისიერად მიჩნევას, შესაბამისად კი, მასზე საკუთრების უფლების გადასვლას. საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ არსებობდა 185-ე მუხლის დამოუკიდებლად გამოყენების შესაძლებლობა და პირის კეთილსინდისიერად მიჩნევის რისკი, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მან იცოდა, რომ რეესტრის ჩანაწერის წინააღმდეგ შეტანილი იყო საჩივარი.

სამოქალაქო კოდექსის 185-ე მუხლი იმაზე მეტ შემთხვევაში იწვევდა მესაკუთრის მიერ საკუთრების უფლების დაკარგვას, ვიდრე ეს ობიექტურად აუცილებელია ლეგიტიმური მიზნის მისაღწევად. შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლომ დაადგინა მისი იმ ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურობა, რომლის თანახმადაც, „გამსხვისებელი ითვლება მესაკუთრედ, თუ იგი ასეთად არის რეგისტრირებული საჯარო რეესტრში“, მათ შორის იმ

შემთხვევაში, როდესაც რეესტრის ჩანაწერის წინააღმდეგ შეტანილია საჩივარი და ეს ფაქტი მყიდველისათვის ცნობილია.

საქართველოს მოქალაქე ომარ ჯორბენაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ (კონსტიტუციური სარჩელი N659)

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმმა 2017 წლის 15 თებერვალს დააკმაყოფილა საქართველოს მოქალაქე ომარ ჯორბენაძის კონსტიტუციური სარჩელი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ. სადავო ნორმა ითვალისწინებდა სააპელაციო და რაიონული (საქალაქო) სასამართლოების მოსამართლის თანამდებობაზე უვადოდ განწესებამდე პირის მოსამართლედ განწესებას 3 წლის ვადით. მხოლოდ ამ ვადის გასვლის შემდეგ იღებდა საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო გადაწყვეტილებას მისი მოსამართლის თანამდებობაზე უვადოდ გამწესების შესახებ.

საკონსტიტუციო სასამართლომ გადაწყვეტილებაში მიუთითა, რომ მოსამართლის განსაზღვრული ვადით განწესება უკავშირდება პირის იმ მნიშვნელოვანი ნიშან-თვისებების გამოკვლევას, რომელთა შესწავლაც რთული იქნება მოსამართლის პრაქტიკული საქმიანობის გაანალიზების გარეშე, თუმცა არსებობენ ისეთი მოსამართლეობის კანდიდატები, რომელთაც უკვე აქვთ მოსამართლედ საქმიანობის 3 წლიანი გამოცდილება. შესაბამისად, შესაძლებელია შეფასდეს მათი წარსულში განხორციელებული სამოსამართლო საქმიანობა და ამ გზით დადგინდეს კანდიდატის შესაბამისობა მოსამართლის თანამდებობის მაღალ სტანდარტებთან. გარდა ამისა, საკონსტიტუციო სასამართლომ მიუთითა, რომ მოსამართლეთა თანამდებობაზე უვადოდ დანიშვნის მიზნებისთვის არანაკლებ სამ წლიანი სამოსამართლო საქმიანობის გამოცდილების მქონე მოსამართლეობის კანდიდატები და ის კანდიდატები, რომელთაც ასეთი გამოცდილება არ გააჩნიათ, არსებითად უთანასწორო პირებს წარმოადგენენ.

საკონსტიტუციო სასამართლომ არ გამორიცხა, რომ, რიგ შემთხვევებში, თუ მოსამართლის საქმიანობის განხორციელებიდან ხანგრძლივი ვადაა გასული ან სხვა ობიექტური გარემოებები არსებობს, შეუძლებელი ან რთულად განხორციელებადი იყოს მისი წარსული საქმიანობის შეფასება. ამასთანავე, მოსამართლეობის კანდიდატის წარსული საქმიანობის შეფასების განხორციელება საჭიროებს სათანადო წესის საკანონმდებლო რეგლამენტაციას. შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ კანონმდებელს უნდა მიეცეს გონივრული ვადა, რათა მან შეასრულოს მისი კონსტიტუციური ვალდებულება და შეიმუშაოს ისეთი საკანონმდებლო მოწესრიგება, რომელიც უზრუნველყოფს, ერთი მხრივ, დაცული იყოს პირის კონსტიტუციური უფლებები, ხოლო, მეორე მხრივ, გამოირიცხოს იმის რისკი, რომ მოსამართლის თანამდებობაზე უვადოდ განწესდნენ ამისთვის შეუსაბამო კანდიდატები. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სადავო ნორმა ძალადაკარგულად იქნა ცნობილი 2017 წლის პირველი ივლისიდან.

ნარკოტიკულ დანაშაულებთან დაკავშირებით მიღებული გადაწყვეტილებები

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 24 ოქტომბრის №1/4/592 გადაწყვეტილება იყო პირველი საქმე, სადაც სასამართლოს მოუწია, ემსჯელა ნარკოტიკული დანაშაულისთვის დაწესებული სასჯელის კონსტიტუციურობის თაობაზე. აღნიშნულ საქმეზე სასამართლომ დააკმაყოფილა საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილის სარჩელი და არაკონსტიტუციურად ცნო სადავო ნორმის ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც ითვალისწინებდა სისხლისსამართლებრივი სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების შესაძლებლობას 70 გრამამდე ნარკოტიკული საშუალება - გამომწრალი მარიხუანის პირადი მოხმარების მიზნით შექმენისა და შენახვის გამო. საყურადღებოა, რომ

აღნიშნული გადაწყვეტილებიდან დღემდე საკონსტიტუციო სასამართლომ განიხილა კიდევ ხუთი კონსტიტუციური სარჩელი და ხუთივე მათგანი დააკმაყოფილა გადაწყვეტილებებით, რომლებიც ხასიათდება როგორც საერთო სტრუქტურით და მსჯელობით, ასევე საკუთარი სპეციფიკური მახასიათებლებით. ამ მხრივ, განსაკუთრებით საყურადღებოა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 30 ნოემბრის №1/13/732 გადაწყვეტილება, სადაც სასამართლომ სხვა საქმეებისგან განსხვავებით, იმსჯელა არა ამა თუ იმ დანაშაულებრივი ქმედებისთვის დაწესებული სასჯელის კონსტიტუციურობის თაობაზე, არამედ შეაფასა კონკრეტული ქმედების - მარიხუანის მოხმარებისთვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების კონსტიტუციურობა. ასევე ცალკე აღნიშვნის ღირსია №725 კონსტიტუციურ სარჩელზე მიღებული გადაწყვეტილება, სადაც სასამართლომ მიიჩნია, რომ სადავო ნორმით გათვალისწინებული ქმედებისთვის აშკარად არაპროპორციულ სასჯელს წარმოადგენდა არა სასჯელის სახე - თავისუფლების აღკვეთა, არამედ სასჯელის ზომა - თავისუფლების აღკვეთა ვადით ექვსიდან თორმეტ წლამდე.

გარდა დასახელებული გადაწყვეტილებებისა, საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიღო არაერთი განჩინება, რომელთა მეშვეობითაც მოხდა ნარკოტიკულ დანაშაულთან დაკავშირებული ქმედებისთვის დაწესებული იმ სასჯელების არაკონსტიტუციურად ცნობა, რომლებიც წარმოადგენდა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების დამძლევ ნორმებს.

სასამართლოს განმარტებით, „საკონსტიტუციო სასამართლო ვალდებულია, შეაფასოს სას-ჯელთა პოლიტიკა იმ უკიდურეს შემთხვევაში, როდესაც მისი შედეგი ადამიანის ამა თუ იმ უფლების დარღვევაა“.³ საკონსტიტუციო სასამართლომ დაადგინა, რომ აშკარად არაპროპორციული სასჯელები ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლის მე-2 პუნქტის დანაწესს, რომლის თანახმადაც, დაუშვებელია არაჰუმანური, სასტიკი ან პატივისა და ღირსების შემლახველი სასჯელის გამოყენება.⁴

საკონსტიტუციო სასამართლოს დადგენილი პრაქტიკის თანახმად, სასჯელის კონსტიტუციურობის შეფასება ეფუძნება შემდეგ კრიტერიუმებს: 1) მოწმდება აშკარა არაპროპორციულობა დანაშაულის სიმძიმესა და მისთვის გათვალისწინებულ სასჯელს შორის - კანონმდებლობით ამა თუ იმ ქმედებისთვის დაკისრებული სასჯელი გონივრულ და პროპორციულ დამოკიდებულებაში უნდა იყოს კონკრეტული დანაშაულით გამოწვევად ზიანთან, რომელიც ადგება/შეიძლება მიადგეს პირებს/საზოგადოებას. სასჯელი ჩაითვლება აშკარად არაპროპორციულად და არაადამიანურ, სასტიკ სასჯელად, თუ მისი ხანგრძლივობა მკვეთრად, უხეშად დისპროპორციულია ქმედების უმართლობის ხარისხთან, გამოწვევად საფრთხეებთან. 2) კანონი უნდა იძლეოდეს შესაძლებლობას, მოსამართლემ სასჯელის დაკისრებისას გაითვალისწინოს კონკრეტული საქმის გარემოებები, ქმედებით გამოწვეული ზიანი, დამნაშავის ბრალეულობის ხარისხი და სხვა, რათა ფაქტობრივად გამოირიცხოს ყოველი ინდივიდუალურ შემთხვევაში ყველა რელევანტური ფაქტორის/გარემოების გათვალისწინებლად არაპროპორციული სასჯელის შეფარდება.⁵

ნარკოტიკული დანაშაულის ბუნების შეფასებისას საკონსტიტუციო სასამართლომ დაადგინა, რომ „უმიზნო და, შესაბამისად, გაუმართლებელია სისხლისსამართლებრივი სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის დაკისრება პირისთვის ისეთი ქმედების გამო, რომელიც მხოლოდ მის ჯანმრთელობას შეიძლება აყენებდეს ზიანს“.⁶ „პიროვნების დასჯა მხოლოდ საკუთარი ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენების გამო, წარმოადგენს სახელმწიფოსგან გამოვლენილი

³ იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 24 ოქტომბრის №1/4/592 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-34.

⁴ იქვე, II-25.

⁵ იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 24 ოქტომბრის №1/4/592 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-38.

⁶ იქვე, II-84.

პატერნალიზმის ისეთ ფორმას, რომელიც არ არის თავსებადი თავისუფალ საზოგადოებასთან“.⁷ საქმეში „საქართველოს მოქალაქეები ჯამბულ გვიანიძე, დავით ხომერიკი და ლაშა გაგიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ (კონსტიტუციური სარჩელები: №701, №722, №725) სადავო იყო სისხლის სამართლის კოდექსის ნორმის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც სასჯელის სახედ ითვალისწინებდა თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების შესაძლებლობას ნარკოტიკული საშუალება - კანაფის (მცენარე) დიდი ოდენობით უკანონოდ დათესვის, მოყვანის ან კულტივირების გამო.

№701, №722 და №725 კონსტიტუციური სარჩელების თანახმად, მოსარჩელებს აღმოაჩნდათ, შესაბამისად, 150,72 გრამი, 63,73 გრამი და 265,49 გრამი კანაფი. აღნიშნულიდან გამომდინარე, დასახელებულ საქმეში სასამართლომ შეაფასა სასჯელის სახედ და ზომად თავისუფლების აღკვეთის გამოყენება დასახელებული ოდენობების კანაფის პირადი მოხმარების მიზნით დათესვის, მოყვანისა და კულტივირების გამო.

საკონსტიტუციო სასამართლომ ერთმანეთისგან გამიჯნა, ერთი მხრივ, საფრთხე, რომელიც გარკვეული ოდენობის კანაფის (მცენარე) დათესვით, მოყვანითა და კულტივირებით შეიძლება მიადგეს აღნიშნული მცენარის მფლობელს და, მეორე მხრივ, საფრთხე, რომელიც აღნიშნულმა ქმედებამ შესაძლოა შეუქმნას სხვა პირებს. მოწმეთა დასპეციალისტთა ჩვენებების საფუძველზე სასამართლომ მიიჩნია, რომ კანაფის პროდუქტის მოხმარება, პოტენციურად, ადამიანის ჯანმრთელობისთვის საფრთხის მატარებელია. სასამართლომ კიდევ ერთხელ მიუთითა მის მიერვე უკვე დადგენილ სტანდარტზე და აღნიშნა, რომ უმიზნო და, შესაბამისად, გაუმართლებელია სისხლისსამართლებრივი სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის დაკისრება პირისთვის ისეთი ქმედების გამო, რომელიც მხოლოდ მის ჯანმრთელობას შეიძლება აყენებდეს საფრთხეს.

საკონსტიტუციო სასამართლომ ცალ-ცალკე შეაფასა კანაფის სადავოდ გამხდარი ოდენობებიდან მომდინარე მისი გავრცელების თავისთავადი საფრთხეები და დაადგინა, რომ 63,73 გრამი (კონსტიტუციური სარჩელი №722) და 150,72 გრამი (კონსტიტუციური სარჩელი №701) კანაფი არ შეიძლება ჩაითვალოს იმ ოდენობად, რომელიც ქმნის მისი გავრცელების თავისთავად საფრთხეს. ყოველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით, სასამართლომ მიიჩნია, რომ სასჯელის სახედ თავისუფლების აღკვეთის გამოყენება ამ ოდენობების კანაფის დათესვის, მოყვანისა და კულტივირებისათვის წარმოადგენდა აშკარად არაპროპორციულ სასჯელს და, შესაბამისად, ეწინააღმდეგებოდა საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლის მე-2 პუნქტს.

სასამართლომ მიუთითა, რომ 265,49 გრამი კანაფის დათესვა და მოყვანა აჩენს მისი გავრცელების მაღალ რისკებს. ვინაიდან აღნიშნული ოდენობის კანაფის მოყვანისათვის დაწესებული სასჯელი ემსახურება სხვა პირთა ჯანმრთელობის დაცვას, სასამართლომ კონსტიტუციურად მიიჩნია დასახელებული ქმედებისთვის სასჯელის სახედ თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების შესაძლებლობა, თუმცა, საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობით გათვალისწინებული სხვა უფრო მძიმე დანაშაულებისთვის დაწესებული სასჯელების შედარებითი ანალიზის საფუძველზე, სასამართლო მივიდა დასკვნამდე, რომ 265,49 გრამი კანაფის მოყვანისთვის დაწესებული სასჯელის კონკრეტული ზომა - თავისუფლების აღკვეთა ექვესიდან თორმეტ წლამდე იყო აშკარად არაპროპორციული სასჯელი და ეწინააღმდეგებოდა საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლის მე-2 პუნქტს.

საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე გივი შანიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ (კონსტიტუციური სარჩელი №732) დავის საგანს წარმოადგენდა საქართველოს კონსტიტუციის მე-16 მუხლთან მიმართებით საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 273-ე მუხლის იმ ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობა, რომელიც ითვალისწინებდა პასუხისმგებლობას ნარკოტიკული საშუალება მარიხუანის მოხმარებისთვის. აღნიშნულ საქმეზე საქართველოს

⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 30 ნოემბრის №1/13/732 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე გივი შანიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-50.

საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაფასებელ მოცემულობას წარმოადგენდა, დაედგინა ისეთი ქმედების კრიმინალიზაციის კონსტიტუციურობა, როგორცაა ნარკოტიკული საშუალება – მარიხუანის მოხმარება.

საკონსტიტუციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ ცალკე აღებული მარიხუანის მოხმარების ფაქტი, აღნიშნული ქმედების ბუნებიდან გამომდინარე, საჯარო ინტერესისთვის ნაკლები საფრთხის შემცველია, რადგან ამ დროს არ არსებობს ნარკოტიკული საშუალების გავრცელების თეორიული შესაძლებლობაც კი.

საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ სადავო ნორმა ბლანკეტურად, ყოველგვარი გამონაკლისის გარეშე აწესებდა სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას მარიხუანის განმეორებით მოხმარებისთვის, განურჩევლად მოხმარების ადგილის, ვითარების, სუბიექტისა და საზოგადოებრივი წესრიგისთვის საფრთხის შექმნის რეალურობისა. ყოველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით, საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ სადავო ნორმა ეწინააღმდეგებოდა საქართველოს კონსტიტუციის მე-16 მუხლით განმტკიცებულ პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლებას.

საქართველოს მოქალაქეები ნადია ხურციძე, დიმიტრი ლომიძე და ტარიელ ჩოჩიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ (კონსტიტუციური სარჩელები N650, N699)

2016 წლის 27 იანვარს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პირველმა კოლეგიამ მიიღო გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები ნადია ხურციძე, დიმიტრი ლომიძე და ტარიელ ჩოჩიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“. მითითებულ საქმეზე დავის საგანს წარმოადგენდა საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 136-ე მუხლის პირველი და მე-4 ნაწილების კონსტიტუციურობა საქართველოს კონსტიტუციის მე-40 მუხლის მე-3 პუნქტთან და 42-ე მუხლის პირველ და მე-3 პუნქტებთან მიმართებით.

მოსარჩელეთა მტკიცებით, რამდენადაც სადავო ნორმების მოქმედებით იზღუდება სისხლის სამართლის სასამართლო პროცესში დაცვის მხარის შესაძლებლობა, სასამართლოს მიმართოს კომპიუტერულ სისტემაში, ან კომპიუტერულ მონაცემთა შესანახ საშუალებაში განთავსებული ინფორმაციის, ან დოკუმენტაციის გამოთხოვის შუამდგომლობით და აღნიშნული უფლება ენიჭება მხოლოდ ბრალდების მხარეს, იგი არღვევს თანასწორობისა და შეჯიბრებითობის პრინციპების მოქმედებას.

საკონსტიტუციო სასამართლომ, უპირველეს ყოვლისა, ხაზი გაუსვა დაცვის მხარის რეალური და ადეკვატური შესაძლებლობის მინიჭების აუცილებლობას, შეჯიბრებითი პროცესის ფარგლებში გააქარწყლოს ბრალდების არგუმენტაცია, რაც მოიცავს ბრალდების მხარის მტკიცებულების გამოკვლევისა და მათზე შედავების უფლებას, ასევე მტკიცებულებების მოპოვების უფლებას. კანონმდებლობა მას არ უნდა აყენებდეს მოწინააღმდეგე მხარესთან შედარებით არახელსაყრელ მდგომარეობაში და უნდა აძლევდეს საშუალებას, ეფექტურად განახორციელოს დაცვის უფლება.

სასამართლომ მიუთითა თანამედროვე ტექნოლოგიის სწრაფ განვითარებასა და ნებისმიერი ინფორმაციის (წერილობითი დოკუმენტაცია, ვიდეო ან აუდიო ჩანაწერები, საჯარო ან საიდუმლო ინფორმაცია) ელექტრონულ არქივებში შენახვის ზრდად ტენდენციამე საჯარო დაწესებულებების, იურიდიული და ფიზიკური პირების მიერ და განსაზღვრა, რომ სადავო ნორმა დაცვის მხარეს უზღუდავს წვდომას სისხლის სამართლის პროცესისათვის მნიშვნელოვანი ინფორმაციის ფართო სპექტრზე, მესამე მხარეთა და კონსტიტუციური ინტერესების მიმართ არსებული საფრთხეების გათვალისწინების გარეშე.

საკონსტიტუციო სასამართლომ დააკმაყოფილა კონსტიტუციური სარჩელები N650, N699 და არაკონსტიტუციურად ცნო სადავო ნორმების ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც გამო-რიცხავდა დაცვის მხარის მიერ კომპიუტერულ სისტემაში ან კომპიუტერულ მონაცემთა შესანახ საშუალებაში შენახული ინფორმაციის ან დოკუმენტის გამოთხოვის განჩინების გაცემის შუამდგომლობით სასამართლოსათვის მიმართვის შესაძლებლობას საქართველოს კონსტიტუციის მე-40 მუხლის მე-3 პუნქტთან, 42-ე მუხლის პირველ და მე-3 პუნქტებთან მიმართებით.

„საქართველოს მოქალაქე ომარ ჯორბენაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ (კონსტიტუციური სარჩელი N658)“

2017 წლის 16 ნოემბერს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მეორე კოლაგიამ მიიღო გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ომარ ჯორბენაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ (კონსტიტუციური სარჩელი №658), რომელშიც სადავო იყო „საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა დისციპლინური პასუხისმგებლობისა და დისციპლინური სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონი საქართველოს კონსტიტუციის 29-ე მუხლთან მიმართებით.

საკონსტიტუციო სასამართლომ განმარტა, რომ მოსამართლის თანამდებობის დაკავებისა და მისი განხორციელების პირობები უნდა შეესაბამებოდეს საქართველოს კონსტიტუციის 29-ე მუხლის მოთხოვნებს. აღნიშნული გულისხმობს სახელმწიფოს ვალდებულებას, თანამდებობის განხორციელების უფლების შეზღუდვისას დაიცვას არა მხოლოდ თანაზომიერების პრინციპი, არამედ ყველაის ფორმალური მოთხოვნა, რაც თავად კონსტიტუციითარის გათვალისწინებული, მათ შორის მოსამართლის გათავისუფლების პროცედურული საკითხების ორგანული კანონით დარეგულირების ფორმალურ აუცილებლობას.

სასამართლომ, სადავო აქტის რელევანტური ნორმების ანალიზის საფუძველზე დაადგინა, რომ დისციპლინური სამართალწარმოება შესაძლოა დასრულდეს ნებისმიერი შედეგით, მათ შორის, მოსამართლის თანამდებობიდან გათავისუფლებით. შესაბამისად, სადავო კანონით განსაზღვრული ნებისმიერი პროცედურა, რომელიც უკავშირდება დისციპლინურ სამართალწარმოებას, წარმოადგენს მოსამართლის თანამდებობიდან გათავისუფლებისთვის დადგენილ წესს და მათი კანონის ფორმით მოწესრიგება ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციით დადგენილ ფორმალურ მოთხოვნას.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საკონსტიტუციო სასამართლომ არაკონსტიტუციურად ცნო დისციპლინური სამართალწარმოების პროცედურების დამდგენი სადავო კანონის II, III და V თავები. სასამართლომ მიიჩნია, რომ ხსენებული ნორმები ფორმალური თვალსაზრისით არ შეესაბამება საქართველოს კონსტიტუციის 29-ე მუხლს.

საკონსტიტუციო სასამართლომ გაითვალისწინა, რომ სადავო ნორმების საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოქვეყნებისთანავე ძალადაკარგულად ცნობის შემთხვევაში შეუძლებელი გახდებოდა მოსამართლეთა მიმართ დისციპლინური საქმისწარმოება, რაც არ წარმოადგენდა არც მოსარჩელის მოთხოვნას და არც საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ სადავო ნორმების არაკონსტიტუციურად ცნობის მიზანს. შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ კანონმდებელს უნდა მიეცეს გონივრული ვადა, რათა მან კონსტიტუციის მოთხოვნათა შესაბამისად მოაწესრიგოს მოსამართლეთა სამსახურიდან გათავისუფლების წესი. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სადავო ნორმები ძალადაკარგულად იქნა ცნობილი 2018 წლის 1 მაისიდან.

კონსტიტუციური კანონიერების განმტკიცების მნიშვნელოვანი მიმართულებები

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ მნიშვნელოვანია, წინამდებარე დოკუმენტში გამოიკვეთოს სასამართლოს საქმიანობასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი მიღწევები და გამოწვევები, რომლებიც გარკვეულწილად გავლენას ახდენს კონსტიტუციური კანონიერების დაცვაზე. მათი იდენტიფიცირება და გააზრება კონსტიტუციის უზენაესობის დაცვის ხარისხის გაუმჯობესების მნიშვნელოვან წინაპირობას წარმოადგენს.

საკონსტიტუციო სასამართლოსა და საერთო სასამართლოების ურთიერთთანამშრომლობა

საკონსტიტუციო სასამართლოსა და საერთო სასამართლოებს შორის ნაყოფიერი თანამშრომლობა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია კონსტიტუციური ღირებულებებისა და ადამიანის ძირითადი უფლებების სათანადოდ დაცვისა და რეალიზებისათვის. საერთო სასამართლო ახორციელებს მართლმსაჯულებას და უზრუნველყოფს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დადგენილი კონსტიტუციურ-სამართლებრივი სტანდარტების იმპლემენტაციას ყოველ კონკრეტულ შემთხვევასთან მიმართებით. ხოლო საკონსტიტუციო სასამართლო ახდენს არაკონსტიტუციური კანონების გაუქმებას, რითაც უზრუნველყოფს კონსტიტუციის შესაბამის საკანონმდებლო სივრცეს და, შესაბამისად, საერთო სასამართლოების მიერ მართლმსაჯულების კონსტიტუციის შესაბამისად განხორციელების შესაძლებლობას.

საერთო სასამართლოები მიერ მართლმსაჯულების კონსტიტუციის შესაბამისად განხორციელების უზრუნველყოფის უმნიშვნელოვანეს გარანტიას ქმნის კონსტიტუციური წარდგინების ინსტიტუტი. კონსტიტუციური წარდგინების ინსტიტუტი საერთო სასამართლოს მოსამართლეს საშუალებას აძლევს, თავიდან აიცილოს სავარაუდოდ არაკონსტიტუციური ნორმატიული აქტის გამოყენება. ბოლო წლებში აშკარად გაიზარდა საერთო სასამართლოების მიერ საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის წარდგინებებით მომართვის სიხშირე, რაც ასევე გაგრძელდა 2017 წელს.

ასევე აღსანიშნავია საერთო სასამართლოების მიერ კონკრეტული საქმის გადაწყვეტისას საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებაში დადგენილი სტანდარტებისა და განმარტებების გამოყენება. საერთო სასამართლოების მიერ მართლმსაჯულების პროცესში უშუალოდ ხდება კანონის ნორმების განმარტება, შესაბამისად, აუცილებელია, ამა თუ იმ ნორმის განმარტება და გამოყენება შეესაბამებოდეს საქართველოს კონსტიტუციით დადგენილ წესრიგს. ამ კუთხით აღსანიშნავია საქართველოს უზენაესი სასამართლოს რიგი გადაწყვეტილებები, რომლებში განვითარებული მსჯელობა და სამართლებრივი დასკვნა ეფუძნება საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ გაკეთებულ განმარტებებს. საქართველოს უზენაესი სასამართლო 2017 წლის 23 ივნისის №ას-475-443-2017 განჩინებაში დაეყრდნო საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს №3/1/531 გადაწყვეტილებაში⁸ დადგენილ სტანდარტებს და მის საფუძველზე განმარტა სასამართლოსათვის მიმართვის უფლების რეალიზაციის დროში მოქმედების ფარგლები. მსგავსი ტენდენციის მაგალითია საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 28 აპრილის №ას-871-838-2016 განჩინება, რომლის ფარგლებშიც უზენაესმა სასამართლომ საკუთრების უფლებით სარგებლობის ფარგლების დადგენისას გამოიყენა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს №2/1/370,382,390,402,405 გადაწყვეტილებით⁹ განმარტებული საკუთრების უფლების სოციალური მნიშვნელობა და

⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2013 წლის 5 ნოემბრის №3/1/531 გადაწყვეტილება საქმეზე „ისრაელის მოქალაქეები - თამაზ ჯანაშვილი, ნანა ჯანაშვილი და ირმა ჯანაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 18 მაისის №2/1/370,382,390,402,405 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები ზაურ ელაშვილი, სულიკო მაშია, რუსუდან გოგია და სხვები და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

აღნიშნულ გადაწყვეტილებაში მოცემული სტანდარტების გათვალისწინებით მიიღო საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილება. წინამდებარე დოკუმენტის დანიშნულებიდან გამომდინარე, განხილული მაგალითები ცხადყოფს, რომ საერთო სასამართლოები აქტიურად იყენებენ საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებებს და ცდილობენ გამოსაყენებელი ნორმები შეუსაბამონ კონსტიტუციით დადგენილ სტანდარტებს.

საკონსტიტუციო სასამართლოს ურთიერთობა საქართველოს პარლამენტთან

გასულ წელს განხილულ და გადაწყვეტილ საქმეთა უმეტესობაში მოპასუხე მხარეს წარმოადგენდა საქართველოს საკანონმდებლო ორგანო - პარლამენტი. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს კონსტიტუცია ავალდებულებს ხელისუფლების ყველა შტოს, საკუთარი ქმედებები დაუქვემდებარონ კონსტიტუციის მოთხოვნებს, სამართალშემოქმედებითი პროცესის ბუნებიდან და მასშტაბიდან გამომდინარე ვერ გამოირიცხება კანონის მოქმედების შედეგად ძირითადი უფლებების დარღვევის რისკი. სწორედ ამ რისკის დაბალანსების ქმედით მექანიზმს წარმოადგენს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ კონსტიტუციური კონტროლის განხორციელება.

კანონმდებლის მიერ ამა თუ იმ სფეროს მოწესრიგება სრულად უნდა შეესაბამებოდეს საქართველოს კონსტიტუციის მოთხოვნებს. კონსტიტუციის განმარტება და კონსტიტუციური სტანდარტების დადგენა ხდება სწორედ საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის საფუძველზე. შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მიღებული სამართლებრივი აქტების გათვალისწინება კანონშემოქმედებით პროცესში მნიშვნელოვნად განაპირობებს კონსტიტუციის უზენაესობის დაცვას.

საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში გამოვლინდა შემთხვევები, როდესაც კანონმდებელი არ/ვერ ითვალისწინებს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დადგენილ სტანდარტებს ამა თუ იმ ურთიერთობის მომწესრიგებელი კანონმდებლობის შემუშავებისას. დამძლევი ნორმების გამო დავების გამართივებული წესით გადაწყვეტის შემთხვევათა სიმრავლე გამორჩეული იყო 2017 წელს, როდესაც ექვს ასეთ საქმეზე მიიღო სასამართლომ გაჩინება. იმ შემთხვევაში, როდესაც დადგენილი კონსტიტუციური სტანდარტები ცხადად მიანიშნებს ამა თუ იმ ნორმის არაკონსტიტუციურობაზე, მიზანშეწონილია, ნორმის გასწორება კანონმდებელმა თავად მოახდინოს და არ დაელოდოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ სადავო ნორმების არსებითი განხილვის გარეშე, განჩინებით გაუქმებას.

თითოეული შემთხვევა, როდესაც სასამართლომ არსებითი განხილვის გარეშე სცნო ნორმები ძალადაკარგულად უკავშირდება არა კანონმდებლის მიერ არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმის მსგავსი შინაარსის მქონე რეგულირების სასამართლოს გადაწყვეტილების შემდგომ პერიოდში მიღებას, არამედ ისეთ შემთხვევებს, როდესაც საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმის მსგავსი შინაარსის შემცველი რეგულაციები კვლავ რჩება მოქმედ კანონმდებლობაში და შესაბამისი ორგანო არ იღებს სათანადო ზომებს ამ ხარვეზების აღმოსაფხვრელად.

ასევე აღსანიშნავია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების სტანდარტების კანონმდებლობაში ასახვის თვალსაზრისით, ვითარება მნიშვნელოვნად განსხვავდება იმ გადაწყვეტილებებთან მიმართებით, რომელთა აღსრულების გადავადებაც მოხდა საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ. საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მისი გადაწყვეტილების აღსრულების გადავადება ხდება მაშინ, როდესაც სადავო ნორმის დაუყოვნებლივ ძალადაკარგულად გამოცხადებამ შეიძლება გამოიწვიოს მნიშვნელოვანი კერძო და საჯარო ინტერესების დაზიანება. საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საკუთარი გადაწყვეტილების გადავადება მიზნად ისახავს რეგულაციის გარეშე არ დარჩეს ისეთი სამართლებრივი

ურთიერთობები, რომლებიც თავისი ბუნებიდან გამომდინარე, მუდმივად საჭიროებს სამართლებრივ მოწესრიგებას და სასამართლო გარკვეულ დროს აძლევს მოპასუხე მხარეს, რათა მან ამ დროის განმავლობაში შეძლოს და საქართველოს კონსტიტუციის შესაბამისად დაარეგულიროს სამართლებრივი ურთიერთობა.

ამ კუთხით აღსანიშნავია საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს N659 კონსტიტუციურ სარჩელზე მიღებული გადაწყვეტილება, რომლითაც გადავადდა სადავო ნორმების ძალადაკარგულად ცნობა და საქართველოს პარლამენტმა გარდამავალი პერიოდის განმავლობაში შეიმუშავა ახალი რეგულაცია. N659 კონსტიტუციური სარჩელით მოსარჩელე სადავოდ ხდიდა „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის იმ დებულებას, რომლის თანახმადაც, სააპელაციო და რაიონული (საქალაქო) სასამართლოების მოსამართლეები თანამდებობაზე განწესდებოდნენ სამი წლის ვადით, ხოლო ამ ვადის გასვლის შემდეგ იუსტიციის უმაღლესი საბჭო მსჯელობდა მოსამართლის თანამდებობაზე უვადოდ გამწესების შესახებ. საკონსტიტუციო სასამართლომ მიუთითა, რომ ისეთი პირების მიმართ, რომელთაც უკვე აქვთ სამ წლიანი სამოსამართლო საქმიანობის გამოცდილება და ობიექტურად შესაძლებელია მათი საქმიანობის შესწავლა, სადავო ნორმით განსაზღვრული ვადის დამატებით დაწესება ზედმეტ, დაუსაბუთებელ ბარიერს წარმოადგენს. მიუხედავად იმისა, რომ სადავო ნორმა მიჩნეულ იქნა არაკონსტიტუციურად, საკონსტიტუციო სასამართლომ საკუთარი გადაწყვეტილების აღსრულება გადაავადა 2017 წლის პირველ ივლისამდე. აღსანიშნავია, რომ „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანულ კანონში 2017 წლის 16 ივნისს საქართველოს პარლამენტმა შეიტანა რიგი ცვლილებები, მათ შორის, იმ მიზნით, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებაში დადგენილი სტანდარტის გათვალისწინებით მოეწესრიგებინა სააპელაციო და რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოში მოსამართლეთა გამწესების წესი.

გადაწყვეტილების აღსრულების გადავადების შემდეგ საქართველოს პარლამენტის მიერ საკანონმდებლო ცვლილებები წარსულშიც მრავალჯერ განხორციელდა. მათ შორის, თვისობრივად შეიცვალა ქმედუნარობის ინსტიტუტის მომწესრიგებელი კანონმდებლობა. საკანონმდებლო ორგანოს მიერ კანონმდებლობის შემუშავების პროცესში საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართლებრივ აქტებში დადგენილი სტანდარტების გათვალისწინება ნამდვილად დადებითად აისახება კონსტიტუციური კანონიერების დაცვაზე და ქმნის ნაყოფიერ ნიადაგს ადამიანის ძირითადი უფლებების ეფექტურად რეალიზებისათვის. კანონმდებელი ვალდებულია, ყოველი კონკრეტული სამართლებრივი ურთიერთობა მოაწესრიგოს კონსტიტუციის შესაბამისად, გაითვალისწინოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დადგენილი სტანდარტები და აღასრულოს მისი გადაწყვეტილებები.